

Een merkwaardige groeiplaats van *Allium scorodoprasum* L.

door

E. J. WEEDA (Rijksherbarium, Leiden)

Allium scorodoprasum is in ons land vrijwel uitsluitend bekend van het Rijngedeelte van het Fluviatiele distrikt en van de binnenduinrand (*fig. 1*). Het was dan ook een verrassing voor mij, deze plant eind mei 1976 in vrij groot aantal aan te treffen langs het Overijsels kanaal bij Heeten, gem. Raalte, temeer omdat de standplaats nogal van het in ons land gebruikelijke biotoop van deze soort afweek.

De oecologie van *A. scorodoprasum* is beschreven door WESTHOFF (1968), die de milieu-eisen van deze soort karakteriseert als een „combinatie van een stabiele gradiënt tussen loofbos en grasland met een zekere ritmische instabiliteit van licht- en watervoorziening, een en ander in zandig tot kleilig kalkrijk milieu”. De soort komt dan ook vooral voor langs de zoom van en in loofbossen (vaak hakhout) op vochthoudende, kalkrijke, losse bodem, behorend tot het Alno-Padion, onderverbond *Ulmion carpinifoliae*. Binnen dit onderverbond komt *A. scorodoprasum* vooral in het *Fraxino-Ulmetum* voor en wel op stroomruggen langs de Gelderse IJssel. WESTHOFF (1968) beschouwt evenals OBERDORFER (1957) de soort als een kensoort van deze associatie. Fraai ontwikkeld is dit bostype o.a. in het Zalkerbos en bij de Gelderse Toren tussen Dieren en Brummen; *A. scorodoprasum* groeit hier tezamen met *Brachypodium sylvaticum*, *Roegneria canina* en *Viola odorata*, bij de Gelderse Toren bovendien met *Listera ovata* en *Arum maculatum*. Deze laatste soort vergezelt *A. scorodoprasum* ook op andere plaatsen in het zuidelijke IJselgebied. Waarschijnlijk min of meer vergelijkbaar met de groeiplaats in het Zalkerbos was die in het Kraaienbos tussen Kekerdom en Millingen; de laatste jaren is de soort daar echter niet teruggevonden. Terwijl KUIPER (1954) voor het Zalkerbos vermeldt dat *A. scorodoprasum* in diepe schaduw optimaal voorkomt, nam ik bij de Gelderse Toren waar dat de soort op donkerder plekken minder tot bloei kwam.

Langs de Rijn komt *Allium scorodoprasum* voor in bosjes op de grens van het rivierdal met de Utrechtse heuvelrug en de Wageningse berg. Op deze laatste vindplaats, waar de soort recent nog is gevonden door R.-J. Bijlsma (Ede), groeit hij vermoedelijk

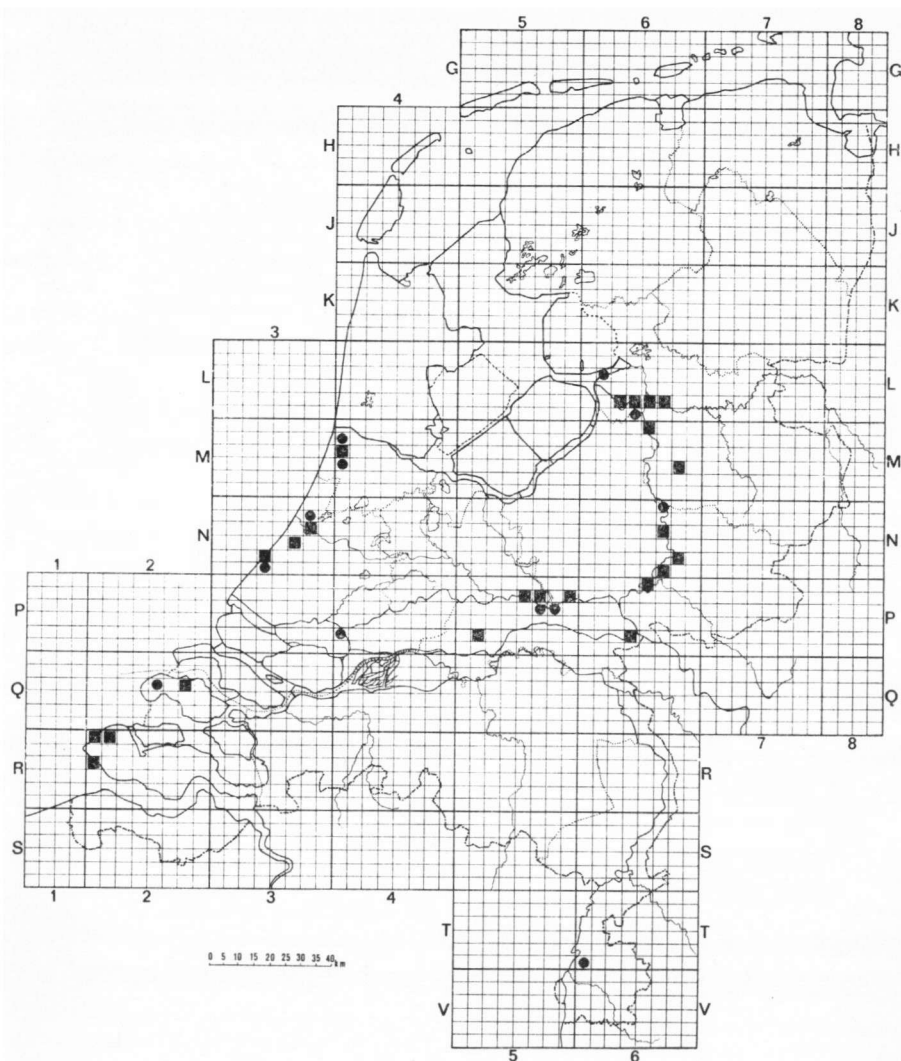

Fig. 1. Verspreidingskaart van *Allium scorodoprasum* L.

● = vondst van vóór 1950; ■ = vondst sinds 1950.

in het *Violo odoratae*-Ulmetum. Op Walcheren, bij 's-Gravenhage en in de omgeving van Haarlem is de soort gevonden in binnenduinrandbossen.

Op enige plaatsen komt *Allium scorodoprasum* voor in de kruidenrijke begroeiing van dijken, die ten dele met struweel zijn begroeid. WESTHOFF (1968) noemt het voorkomen op dijken op Schouwen. De Floristenclub Gelderse Vallei vond de soort op een met struikgewas begroeide dijk bij Geldermalsen. Tot 1970 kwam *A. scorodoprasum* voor op een dijkje in de Rammelwaard bij Voorst, tezamen met o.m. *Torilis japonica*, *Campanula rapunculus*, *Lathyrus tuberosus*, *Bromus inermis* en *Chaerophyllum*

temulum; merkwaardigerwijze wordt de soort niet genoemd door NEIJENHUIJS (1969). Het dijke bij Voorst is helaas op „deltahoogte” gebracht, waardoor de gehele, veelzijdige, door Neijenhuijs beschreven vegetatie is vernietigd.

Tenslotte komt *Allium scorodoprasum* ook een enkele maal in strooiselruigten voor. WESTHOFF (1968) beschrijft een groeiplaats van de soort op een voormalig vloeiveld bij St.-Huibrechts in België. Uit Nederland was hij echter tot nog toe niet van een dergelijke standplaats bekend. De groeiplaats bij Heeten betreft een strooiselruigte op de berm van het Overijsels kanaal, langs de bovenzijde van de rietkraag. We vinden in de zone met *A. scorodoprasum* zowel planten uit de rietkraag als uit het hoger gelegen, gemaaide bermgedeelte. Optimaal komen in dezelfde zone *Calystegia sepium* en *Urtica dioica* voor. In mei 1976 vond ik veel bijna bloeiende en ook veel juveniele (op gras gelijkende) exemplaren van het Slangelook. In juli bleek *Calystegia* de overige begroeiing grotendeels te hebben „overwoekerd”; enige bloeiwijzen van *Allium* kwamen hier nog juist bovenuit. Het beeld herinnerde (mutatis mutandis) aan dat wat Westhoff & Van Leeuwen geven in VAN OOSTSTROOM & REICHGELT (1964): „gaarne tussen lage opslag, waar de bloeiwijzen bovenuit steken”. Tevens werd mij hier de zin van de naam Slangelook duidelijk: de nog door de (vergroeiende) schutbladen omgeven bloeiwijze herinnert aan een slangekop, terwijl de stengel vaak wat gedraaid is.

Allium scorodoprasum kwam op twee dicht bijeen gelegen plaatsen aan de oostzijde van het kanaal voor, resp. over een lengte van 6 en 8 meter. Op andere plaatsen langs het kanaal kon ik de soort tot dusver niet ontdekken. De volgende twee opnamen werden op 22 mei 1976 bij Heeten gemaakt volgens de schaal van LONDO (1975):

Nummer opname		76057	76056
Oppervlakte (m ²)		6 × 1	8 × 1
Hoge kruidlaag (tot ca. 70 cm hoog)			
Bedecking (%)		95	95
Voornameijk in de zone met <i>Allium scorodoprasum</i> voorkomende soorten:			
<i>Allium scorodoprasum</i>	fl+juv	5+.3	3 .2
<i>Calystegia sepium</i>	veg	3 .1	3 .1
<i>Urtica dioica</i>	veg	3 .1	3 .2
<i>Galeopsis tetrahit</i>	veg	p1 .1	1—.1
Voornameijk lager in de zonering voorkomende soorten:			
<i>Carex acuta</i>	fl	.	p4 .2
<i>Phragmites australis</i>	veg	p1 .1	a2 .1
<i>Filipendula ulmaria</i>	veg	p1 .1	p1 .1
<i>Stachys palustris</i>	veg	.	1—.1
<i>Epilobium hirsutum</i>	veg	p1 .1	.
Voornameijk hoger in de zonering voorkomende soorten:			
<i>Poa trivialis</i>	fl	p1 .1	p1 .2
<i>Dactylis glomerata</i>	fl	.	p2 .2
<i>Equisetum arvense</i>	veg	p1 .1	p1 .1
<i>Arrhenatherum elatius</i>	fl	p1 .1	a2 .2
Lage kruidlaag (tot ca. 15 cm hoog)			
Bedecking (%)		3	2
<i>Cardamine flexuosa</i>	fl	a2 .1	a1 .1

<i>Moehringia trinervia</i>	veg	al .1	al .1
<i>Corydalis claviculata</i>	veg	.	pl .1

Opmerkelijk is in deze strooiselruigte de ondergroei van bosplanten, o.a. *Cardamine flexuosa*. Ook elders zijn in strooiselruigten soms bosplanten aan te treffen, b.v. *Impatiens noli-tangere* en zelfs *Polygonatum multiflorum* in Noordwest-Overijssel (WESTHOFF c.s., 1971, p. 80; vergelijk ook p. 97). Al deze soorten bloeien in het voorjaar of in de voorzomer en sterven later in het jaar, wanneer de beschaduwing maximaal is, bovengronds of geheel af. Ook van *Allium scorodoprasum* valt het hoogtepunt in de ontwikkeling voordat het loof van houtgewassen resp. ruigtkruiden en lianen zijn maximale dichtheid („kroonsluiting”) heeft bereikt.

Een overeenkomst tussen de groeiplaats bij Heeten, de door Westhoff beschreven vloeivelden bij St.-Huibrechts en de bosjes in uiterwaarden met *A. scorodoprasum* is de periodiek wisselende waterstand: 's zomers relatief droog, 's winters met min of meer hoge grondwaterstand. In het algemeen zijn periodieke fluctuaties in de licht- en watervoorziening kenmerkend voor het milieu van veel bolgeofyten (o.a. *Leucojum aestivum* en *Gagea spathacea*).

De strooiselruigten bij Heeten en St.-Huibrechts komen ook daarin overeen dat zij beide een „hooiland-element” bevatten (*Arrhenatherum elatius* e.a. grassen). Ook de standplaats van *A. scorodoprasum* langs de grote rivieren is vaak een gradiënt met als ene component gemaaid grasland.

Voorts is in strooiselruigten de bodem relatief stikstofrijk door de afbraak van veel organisch materiaal (bladstrooisel). In bossen op kalkrijke grond, b.v. op stroomruggen, is de bodem eveneens stikstofrijk door versnelde afbraak van organisch materiaal (gekatalyseerd door kalk, zie WESTHOFF c.s., 1971, p. 259, 262). Vermoedelijk is dus de veronderstelde voorkeur voor kalkhoudende bodem te herleiden tot een voorkeur voor min of meer stikstofrijke grond.

Men kan samenvattend de standplaats van *Allium scorodoprasum* omschrijven als een gradiënt (in ruimte en/of tijd) tussen enerzijds een schaduwrijk milieu waar bladstrooisel relatief snel wordt afgebroken, anderzijds gemaaid grasland; vroeg in het jaar is deze standplaats licht en vochtig, 's zomers beschaduwd en tamelijk droog.

Literatuur

- KUIPER, P., 1954. Het Rijn-IJssel-kamp. D. De vegetatie der rivierduinen en dijken. Kruipnieuws 16 (3—4), p. 14—19.
- LONDO, G., 1975. De decimale schaal voor het opnemen van permanente kwadraten. Gorteria 7 (7), p. 101—106.
- NEIJENHUIS, F., 1969. Stroomdalvegetaties in de Rammelwaard. De Levende Natuur 72 (5—6) p. 124—127.
- OBERDORFER, E., 1957. Süddeutsche Pflanzengesellschaften. Jena.
- OOSTSTROOM, S. J. VAN & TH. J. REICHELDT, 1964. Liliaceae. Flora Neerlandica 1 (6), p. 97—146.
- WESTHOFF, V., 1968. Slangelook. De Levende Natuur 71 (1), p. 1—12.
- , P. A. BAKKER, C. G. VAN LEEUWEN & E. E. VAN DER VOO, 1971. Wilde Planten 2. Amsterdam.

Summary

A description of a locality in which *Allium scorodoprasum* is found along a canal near Heeten (province of Overijssel). The habitat is rather different from the usual habitat of this species, viz. a

gradient between woodland and grassland on soils rich in lime. However, WESTHOFF (1968) described a locality in Belgium which is somewhat similar to the locality near Heeten; in both cases *Allium scorodoprasum* occurs in a hygrophilous more or less ruderal vegetation on a soil rich in nitrogen, and in both cases this vegetation contains some meadow grasses, a.o. *Arrhenatherum elatius*. On the fringe of woods and hedges where *A. scorodoprasum* occurs, the soil is rich in nitrogen too, and the species is often found in transitions of these shadowed vegetations to meadows.